

ботничко движење, во споредба со словачкото, е помладо и организационо се формира во периодот на Младотурската револуција, во Словачка се развива веќе во средината на минатиот век... Меѓутоа, македонските социјалисти стапија во политичката и револуционерна борба на својот народ во условите на задоцнетиот феудалски режим на угнетување обусловуваат македонските социјалисти, наспроти својата малобројност, да заземаат во прашањето на напредокот на другите општествени проблеми пореволуционерни ставови одошто словачките социјалисти.“

Од голема важност за натамошните истражувања на социјалистичкото движење во Македонија беше излагањето на проф. Љубен Лапе „Никола Петров Русински како извор на раниот период од ширењето на социјалистичките идеи во Македонија“, во кое беа обелоденети низа нови, досега непознати подато-

ци од биографијата на овој истакнат македонски социјалист и револуционер; потоа излагањето на професорот на универзитетот Сорбона во Париз, д-р Георг Хаупт, за активноста на „Социјалистичката федерација во Солун“; на д-р Манол Пандевски за „Социјалистичко-анархистичкиот кружок, „Црвени браќа“ во Македонија во 1911—1912 година“; на д-р Орде Ивановски за „Полемиката на Димо Хаџи Димов со Гаврил Георгиев околу учеството на социјалистите во македонското ослободително движење“; Никола Чинговски изнесе интересни податоци за врските на македонските социјалисти со Интернационалата и др.

За време одржувањето на научната средба, во родната куќа на Васил Главинов во Титов Велес беше отворена куќа-музеј посветена на овој наш прв пропагатор на социјализмот.

С.

Изложба за Васил Главинов во Титов Велес

Во чест на прославата 100 години од раѓањето и 40 години од смртта на Васил Главинов, на 8. V. 1969 г. беше отворена изложба во Т. Велес, родното место на Главинов. Изложбата беше сместена во две простории од куќата каде што живеел првиот пропагатор на социјализмот во Македонија. Самата куќа е многу успешно конзервирана и, како архитектура, претставува посебен импозантен објект.

Преку многубројни, документи, уводни текстови и легенди, дадени се најважните моменти од социјалистичката и пропагаторска дејност на Васил Главинов, со посебно нагласување и на поважните моменти од социјалистичко-работничкото движење во Македонија.

Материјалот е групиран во 13 основни теми, за секоја тема има текст што дава резиме на изложениот материјал. Во самиот почеток се изложени: фотографијата на Васил Главинов, Велес од тоа време,

портрет на учителот на Главинов, Јордан Х. Константинов-Цинот, и текст со поважни биографски податоци. Столарскиот работник, поради проширената безработица, го напуштил Велес и во туѓа земја се запознал со социјалистичката литература. Како прва практична дејност е формирањето на првото читалиште во Велес 1894. Во врска со овие први чекори се изложени фотографии од читалиштето во Велес, писмото на Главинов до Бакалов од 1895, со кое го известува за продирањето на социјалистичките идеи во Македонија. Формирањето на македонската социјалистичка група во Софија 1895 год. е сврзано со појасно определена цел на социјалистите, која се гледа преку нивната издавачка дејност. Во врска со тоа, се наоѓа фотографија на куќата во Софија во која се наоѓала дрводелската работилница на Главинов, насловни страници од органите на македонската социјалистичка група, — весникот „Револуција“ и „Политическа сво-

бода“, како и одделни поважни цитати, потоа Програмата на македонските социјалисти и др. Социјалистичките принципи биле манифестирани и на првوماјски прослави со носење знамиња и извикување на паролите. Така, на ова место, на самото пано, се наоѓа нацртано црвено знаме со девизата: „Ослободувањето на Македонија е дело на самите Македонци.“ Лента отпечатена во 1898 год., потоа првوماјскиот проглас на Главинов од 1896 и 1897 год. и др. Група околу Главинов издавала и специјални брошури. Тука се наоѓаат неколку насловни страници од брошурите и цитати од нив.

Со цел да се развива посилно социјалистичката пропаганда, доаѓа до одржување на Првата социјалистичка конференција во Македонија во 1900 год. во Крушево. Во врска со тоа, изложени се портретите на нејзините иницијатори револуционери-социјалисти, како Никола Карев, Веле Марков, Никола П. Русински, Лазар Главинов, потоа текст од заклучоците на конференцијата. На ова место се наоѓа и мислењето на Д. Хаџи Димов за учеството на социјалистите во Македонското ослободително движење и неговиот портрет. Друг еден момент што е тесно поврзан со социјалистичката пропаганда е нејзиното влијание врз Илинденското востание, поточно за создавањето на Крушевската република. Ова е изразено преку дел од текстот на Крушевскиот манифест и фотографии на Н. Карев, крушевското знаме, фотографија на Крушево и друго.

По Илинденското востание, социјалистите ги организираа работниците за извојување на своите права. Овој момент е илустриран преку многубројните штрајкови од 1900—1907 год., со податоци за бројноста на претпријатијата и на работниците во Македонија. Тоа е поврзано и со Младотурската револуција, која придонела, во извесна мера, да се засили работничкото движење. Така доаѓа до создавање на социјалдемократските организа-

ции. Овој момент е изразен преку фотографиите и документите за основањето на Солунската социјалдемократска организација, потоа Скопската социјалдемократска организација, портретите на нивните основачи, како М. Цоков, И. Плавсв, Д. Цекиќ, С. Дивлев, членски синдикални и партиски книшци, насловна страна од в. „Социјалистичка зора“, фотографијата на нејзиниот уредник Петре Георгиев, потоа — фотографии од првите првوماјски манифестации во Скопје, просекорезолуција на солунските работници упатена до Конгресот на Меѓународното социјалистичко биро во Копенхаген, текстот од протестното собрание на солунската социјалистичка организација во врска со општинските избори. Како најсериозна акција за создавање единствена социјалдемократска партија се јавува конференцијата во Солун во 1910. Тука, во текстот, се споменуваат имињата на повеќе делегати, а само Ал. Мартулков е застапен со портрет. Одржувањето на првата балканска социјалдемократска конференција во Белград е последната тема од изложбата. Тука се изложени фотографии од делегатите на Конференцијата, меѓу кои и делегатите од Македонија: В. Главинов, М. Цоков и др., потоа дел од говорот на М. Цоков одржан на таа конференција, текстот од Резолуцијата на Првата балканска конференција, потоа мислењето на македонските социјалисти за образување балканска федерација и др. на крајот се дадени насловни страни од книгите пишувани за Васил Главинов, фотографија на Главинов со текст за неговото историско значење, како и издадените марки по повод овој јубилеј.

Изложениот материјал, иако во ограничени размери, јасно го потврдува значењето на Васил Главинов и претставува мал прилог кон прославата. Изложбата ја организира Републичката конференција на Социјалистичкиот сојуз на работниот народ на Македонија, а ја реализира Историскиот музеј на Македонија.

J.A.